

TEPŁOM A HATÁRON

SZENT XXIII. JÁNOS-KÁPOLNA, BUDAPEST, RÁKOSKERT

ÉPÍTÉS ARCHITECT: MAJOR GYÖRGY

SZÖVEG TEXT: KATONA VILMOS

FOTÓK PHOTOS: FRANCICS LÁSZLÓ

A rákoscsabai Szent Erzsébet-templom közössége 2013 őszén fogalmazta meg igényét egy új kápolna építésére. A cél az volt, hogy az egyházközség leszakadó területein élők is könnyebben eljussanak Isten házába.

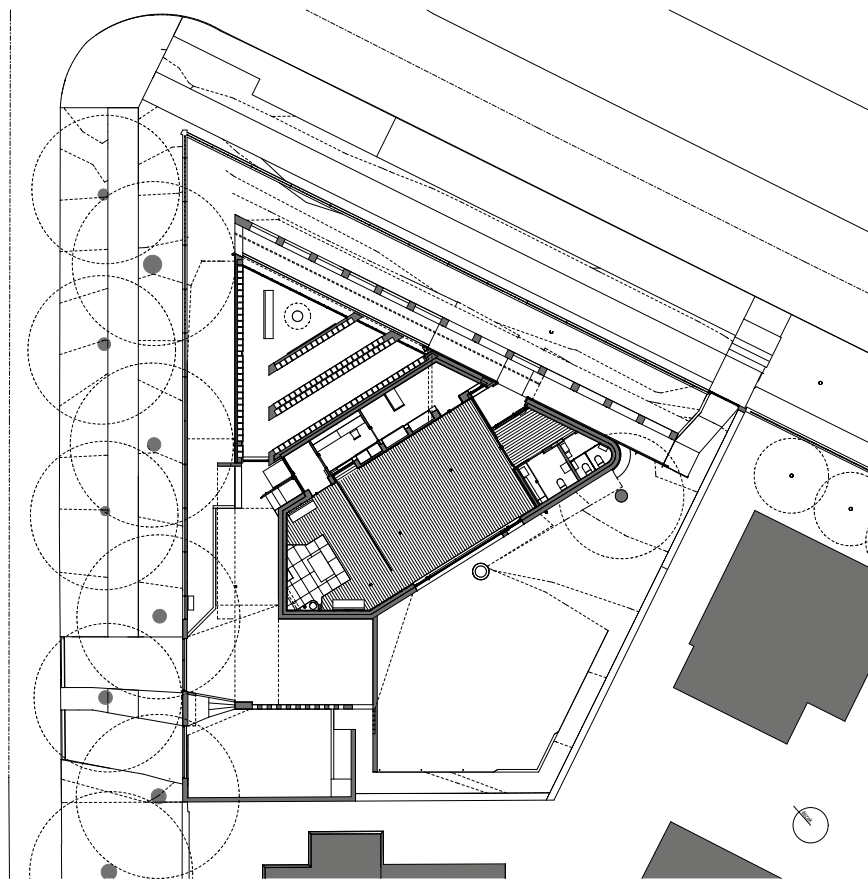
A Nyugat-Európában sem ritka, külvárosokat formáló jelenség természetes gyarapodási folyamat eredménye.¹ A 2014-re összeállított építési program eredetileg csak egy szentségi kápolnát és közösségi házat irányzott elő, ám a tervet támogató püspökség hamar kedvet kapott egy ökumenikus urnatemetőhöz is. A katolikus jelenlét helyi örlángját jelképező épületet így már csak egy lépés választotta el attól, hogy igazi templom legyen, ami végül be is következett.

2014 nyarán már nem képezte vita tárgyát, hogy az 1940-es évek stílusát őrző Szent Erzsébet-templomnak teljes értékűen használható kortárs filiáját (leánytemplomát) kell megépíteni Rákoskerten, noha az első meghívásos pályázat után a közösség mindhárom beérkezett tervváltozatot elvetette. Az 1956-ban sérülést szenvedett, modern középtoronnyal újjáépített, de alapjában történeti épület kazettás mennyezetével, diadalíves szentélyével és Sámson József építész kéznyomát viselő süttői „vörösmárvány” oltárával erős előképet jelentett, amellyel nehéz volt felvenni a versenyt.

A nyolcvan évet késő közízlés mellett fejlődésre adtak okot a közel deltoid alakú saroktelek adottságai és a hozzá társuló kíméletlen szabályozások is, elsősorban a szabadon álló családi házas beépítésből kiinduló területalapú követelmények, amelyeket össze kellett egyeztetni a telken belül biztosítandó parkoló kötelező számával. A matematikai feladvány megoldása elismerést érdemel, főként ha számításba vesszük a lehetőségekhez képest tekintélyes, ezer urnahelyre vonatkozó igényt, a közutak és járdák rendezetlen állapotát, valamint a hazai építőipar általános felkészületlenségét, amely itt is megpróbált túljárni a tervező eszén.

Az isteni szikrát korlátai ellenére mégis a hely pattintotta ki. A Budapest keleti csücskén elterülő településrész forgalmas főútja akusztikailag szigetelt és ha lehet, tömegében is inkább befelé forduló épületet kívánt, míg

a rá merőleges sugárút ősi platánsora kellő védelmet nyújtott a másik oldalon. Az előbbi körülménnyel indokolható, hogy a főút felől egyfajta vársáncsal határolja el magát a templom, akarva-akaratlanul egy erőd benyomását keltve. A védvonal szerepét a terepszint enyhe süllyedését kiegyenlítő, csaknem a teljes utcafronton végigfutó rámpa tölti be, amely a terv legdrámaibb eleme. Szimbolizálhatja a szent kerület határát, de ahogy a telek éles sarkán átfordulva a ravatalozó fedett-nyitott csarnokába érkezik, egyúttal az elhunytak utolsó útját is. A rámpát csak részben fedő, középen résnyire nyitott konzolos vasbeton előtető fény-árnyék játéka a mészhomok burkolótégla fugáin olyan kollektív emlékmást elevenít meg, amely a lineáris teret az ókori dromosszal köti össze. Független párja ennek egy égis érv tetraéder. A háromszög-alapra szerkesztett, műpalával fedett harangtorony rézburkolatos keresztje útszéli jelzőtáblaként fordul keletnek. A szélesség és magasság ilyen koordinátatengelyei között (Ef 3, 14–19) egy ismerősnek tűnő ház formájára szabott, de annál összetettebb belső térrendszer rejtőzik.

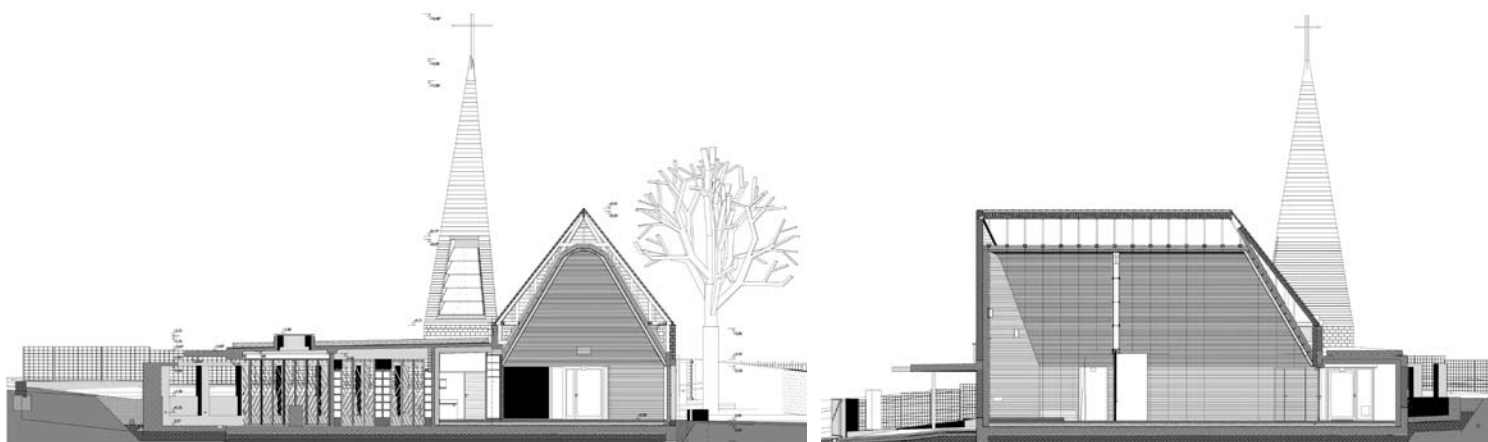

Ha a Zrínyi utcáról közelítünk, a rámpa első törésénél elfordulva a templom szélfogójába jutunk. Az üvegportáltól rálátás nyílik az oltárra, de ez elmondható a tér másik bejáratáról is, amely a sugárúti platánsor vagy a hátsó kert irányából vezet közvetlenül a szentélybe. A kettős feltárás oka az eredeti elképzelés, hogy a templomban akár párhuzamosan is működhesse egy profán közösségi terem és egy elkerített szentségi kápolna. A kápolna kialakításánál fontos szempont volt, hogy a tabernákulum az ajtóból is jól látható helyen legyen, ezért a tervek szerint az a szentély bal oldali falára került volna. Sajnos a kivitelezésnél győzött az ellenreformáció hatására elterjedt – teológiaiilag sem kifogásolhatatlan –,² középre helyezett szentségtartó előképe, ezért oldalról nincs jó rálátás a tabernákulumra. A szentély falának törése, amely a betekintésnek megfelelő irányt vette fel, most öncélúnak tűnik.

A liturgikus teret a nyeregterő alatt parabolikus (a kivitelezés átirata szerint sokszögletű) álmennyezet fedi. A falakon és a fedélszék üregében átforduló, hézagosan rakott lécburkolat barátságos légkört teremt, mintha egy bárka belsejében volnánk. A látvány egységét csak a szentélyrekesztőre emlékeztető harmonikaajtó és egy üveg függönyfal síkja bontja meg valamelyest, amely a tér feloszthatóságából következő akusztikai elvárásoknak tesz eleget. E kettős rendeltetést a robusztusra sikerült fém-szerkezetnél finomabban értelmezik az ablaknyílások: az ék alakú apszis falát rézsűs műköablakok törik át, míg a hajó a kert felé tárul fel egy üvegtáblákra osztott, egybefüggő horizontális nyíláson keresztül.

Utóbbi a hagyományos laterális megvilágítás misztikumával szemben a vizuális határok lebontását és a transzparenciát választja, így modern örökség, amely legélelkebben a skandináv templomépítészetben bontakozott ki.³ Itthon Györffy Zoltán Pro Architectura díjas debreceni Szent György-temploma (lásd MÉ 2016/1) élt ezzel az eszközzel a közelmúltban: Györffy az istentisztelet terét egy gesztusértékű és egyszerre szimbolikus értelmű külső kertre nyitotta. A rákoskerti templomban e szemléletnek az apszis román kort idéző ablakbélétei mondanak csak ellent, de mint

a leválasztott kápolna szent terének kaméleonszemei, mégis összefüggésbe hozhatók akár Ronchamp kortalan víziójával, akár – a hazai regionalizmus olvasatában – Török Ferenc, Balázs Mihály vagy Fejérdy Péter építészetével. Nem meglepő, hogy a BME Középülettervezési Tanszékének oktatójaként Major György is emellett tett hitet tervének szakrális központjában.

Nem volna persze igazságos ezt ennyiben hagyni, hiszen az építész korábbi munkáira is jellemző a titokzatos fénykezelés és a modern térszemlélet összefonódása. Jó példa erre az MTA Humántudományok Kutatóházának nemrégiben elkészült aulája (2014–2016, lásd MÉ 2017/2), Kálmán Ernő XII. kerületi Kálvin János Református Idősek Otthonának Major György által jegyzett belsőépítészeti terve (2003, lásd MÉ 2004/6) A tömörség és könnyedség, titokzatosság és átláthatóság

témájára készült előképek számossága mellett fontos ezek építészeti minősége is, amelynek olykor csak érzéki-tudattalan, olykor pedig tudatosan elsajátított ismertetőjegye a szerkezet és a homlokzati felületek plaszticitása. Része ennek éppúgy az önálló életet élő oromfal, a folytonos kontúrt rajzoló tető, mint az ablakkávákban és a burkolat textúráján el-elakadó súrlófény. Leginkább pedig az a mód, ahogy az épület megtalálja helyét a rendelkezésére álló fizikai tér korlátai között. Nem túlzó, de átható jelenléttel, mintha mindig is ott lett volna.

¹ Katona, Vilmos: From Static Space to Dynamic Architecture: The Changing Principles of Contemporary European Church Architecture. *Global Built Environment Review*, Vol. 9, Issue. 2 (2015), 21–47. o.

² Földváry, Miklós István: A latin rítusú templomtér kialakításának mai lehetőségei. In: Pánczél Hegedűs J. (ed.): *A jó harc. Tanulmányok az ősi római rítusról és a katolikus szent hagyományról*. Casa Editrice „La Magione” – Miles Christi, Poggibonsi/Budapest, 2006. 151–177. o.

³ Katona, Vilmos: Finnországi jegyzet. Alkotómódszer és folytonosság a kortárs finn építészetben. MÉ 2011/6.

GENERALTERVEZŐ // GENERAL DESIGN:

TEMAJÓR KFT.

FELELŐS ÉPÍTÉS, BELSŐÉPÍTÉS // LEADING

ARCHITECT, INTERIOR DESIGNER:

MAJÓR GYÖRGY

STATIKA // STRUCTURE:

EMBERSICS JUDIT

ÉPÜLETGÉPÉSZET // HVAC:

MAROSI ZSOLT

ÉPÜLETVILLAMOSÁG // ELECTRICAL ENGINEERING:

PETKOVICS JÁNOS

KÖZMŰ // PUBLIC UTILITIES:

SINKA LÁSZLÓ,

SINKÁNÉ CSEKŐ EDINA

FORGALOMTECHNIKA // TRAFFIC:

PÉTER ZOLTÁN

GENERALKIVITELEZŐ // MAIN CONTRACTOR:

LATEREX ZRT.

FŐÉPÍTÉSVEZETŐ // PROJECT MANAGER:

IMREH PÉTER

ÉPÍTETŐ // CLIENT:

RÁKOSCSABA-ÚJTELEP

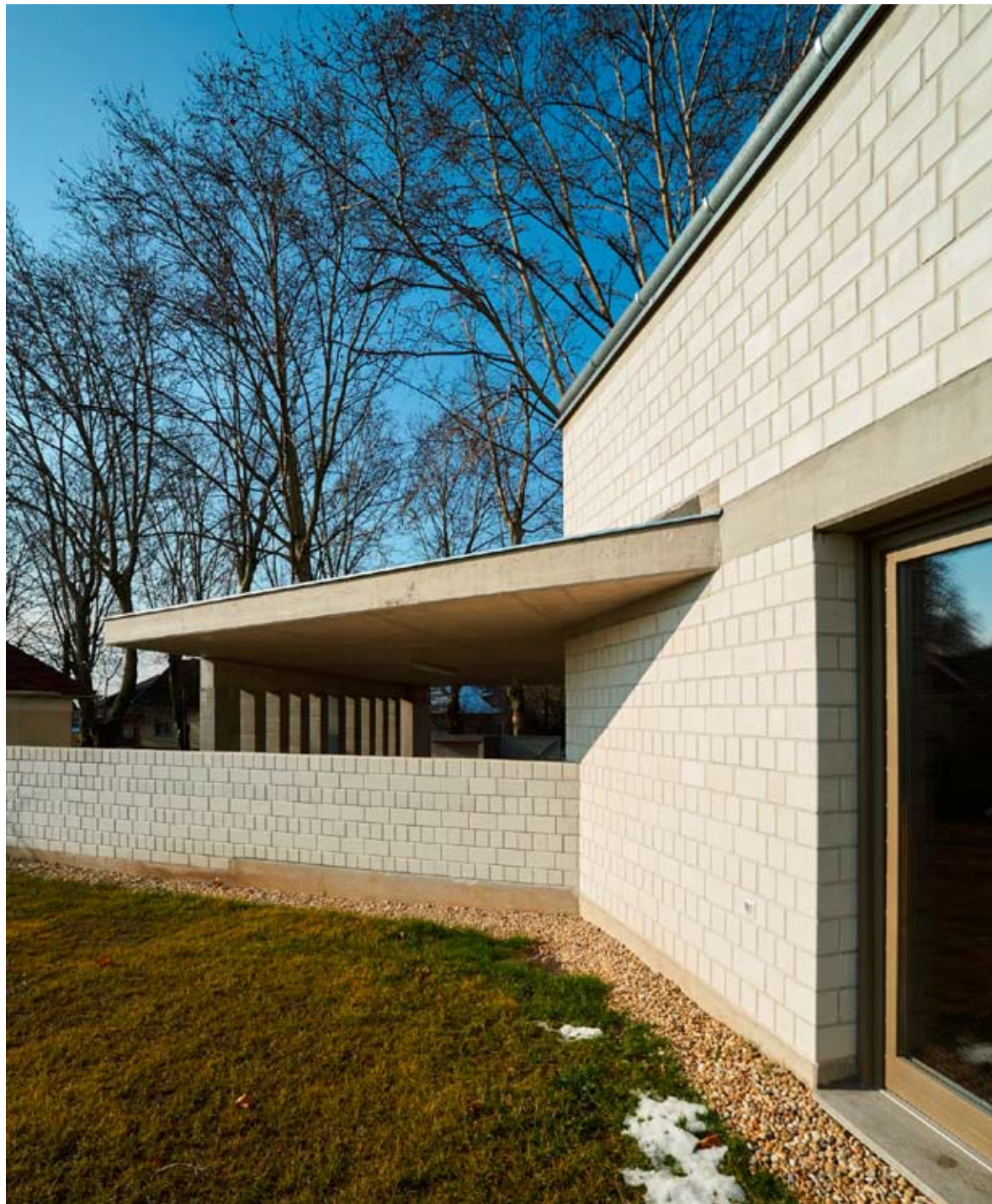
SZENT ERZSEBET PLÉBÁNIA,

SZÓKE LAJOS PLÉBÁNOS

FINASZÍROZÓ // INVESTOR:

ESZTERGOM-BUDAPESTI

FŐEGYHÁZMEGYE

A CHURCH ON THE BORDER

ST JOHN XXIII CHAPEL, BUDAPEST, RÁKOSKERT

The community of St Elizabeth's Church in Rákosszaba phrased their wish in the autumn of 2013 to have a new chapel built. The goal was to have it constructed on a site easy to access God's house even for those members who live in areas out of reach. It is not a rare phenomenon in Western Europe either, as this process is the result of a natural tendency of enrichment that transform the outskirts of the cities. The project scheme completed by 2014, originally included a sacred chapel and a community house only, but the bishopry supporting the project soon decided

about including an ecumenic urn cemetery as well. Located in the eastern reach of Budapest, this settlement features a busy main road which is insulated acoustically, and if possible, it called for a building turning more inward, whilst it was well protected on the other side by a perpendicular avenue flanked by sycamores. The role of defense line is taken by the ramp counteracting the slight inclination of the terrain level it runs almost all along the street front and thus is the most dramatic component of the scheme. It may symbolize the border of the sacred area, but if we arrive here in the open-closed hall of the mortuary by turning at the sharp corner of the site, and thus simultaneously the last journey of the deceased too. Its vertical counterpart is a tetrahedron reaching for the skies. Organised on a triangular base, the belfry has a faux slate roof, and turns eastward with its copper-plated crucifix as if it was a roadside sign. Inside, beneath the gable roof the liturgical room is covered with a suspended parabolical ceiling. The scantily laid wooden panels of the wainscoting on the walls and in the ceiling create a friendly atmosphere: it impresses visitors as if it was the interior of an arch.

